

SEVAN NİŞANYAN: Cumhuriyetin batıllığı değil mesele, olamayışı son bölüm

Posted on 20/10/2014

Ümit Kardaş'ın yazısına ilişkin kırık dökük notlarımıza devam. Kardaş'ın yazısı çok değişik ya da çok yanlış olduğundan değil, öyle denk geldi, ondan.

“Halkın geri, İslam ve Arap etkisine açık kabul edilmesi, oryantalist bir bakışla ötekiyi işaret eder. (...) Modernleşmeci milliyetçilikler, Batı oryantalizminin bir sonucu olarak ortaya çıkarlar ama aynı zamanda kendi oryantalizmlerini de üretirler. Yerli seçkinler bunu kendi halklarını medenileştirmeye çalışmakla yaparlar. Türkiye buna örnektir ve halkın büyük çoğunluğu bu kolonyal- oryantalist zihniyet ve uygulamaların mağduru olmuştur.” (Ümit Kardaş)

Elitizm bu ülkeye Cumhuriyetle ya da modernleşmecilerle gelmedi ki? Devlet seçkinlerinin burnundan kıl aldırılmaz kibri, Osmanlı kültürünün en belirgin özelliğidir. Kendi halkını reaya yani “davar” diye adlandırılan bir rejimden başka ne beklersin? Devlet dışındaki aktörlerin manevi ve siyasi özerkliği fikrine yabancı olan bir kültürden ne beklersin?

Şimdiki İslamcı popülistlerin Osmanlıcılığına kulak asma, Osmanlı'ya dair cehaletleri diğer her konudaki cehaletlerinden az değildir. Osmanlı seçkinlerinin gözünde halk- ister Müslim ister gayrimüslim olsun- napaktır, yani “pis”; bihissü idraktır, yani “duyarsız ve kavrayışsız”. Osmanlı eliti devletin elitidir; halkı en iyi ihtimalle sadık kul, en kötü ihtimalle cahil ve zararlı bir mahluk olarak görür. Ebussuud Efendi ile Hoca Sadeddin Efendi'de de böyledir, Şinasi ile Ahmet Vefik Paşa'da da böyledir. En gavurcu Tefik Fikret'in elitizmiyle, en anti-gavurcu Namık Kemal yahut Basiretçi Ali Bey'in elitizmi arasında fark göremezsin. Osmanlı kültürünün timsali Karagöz değil Hacivat'tır. Karagöz, bu ülke halkının Osmanlı'ya karşı

küskün ve sonuçsuz öfkesinin dışavurumudur sadece.

Cumhuriyet'in ilk kuşaklarının, bugünkü bakıl açımızla sakil duran elitizmi Batı'dan öğrenilmiş bir "oryantalizmin" eseri değildir. Kadim geleneğin devamıdır. Tam tersine köylünün ve kasabalının da tanımaya değer bir "kültürü" olabileceği fikri, ilk sarsak adımlarını Cumhuriyet'le beraber atar. Daha doğrusu, ondan on-onbeş sene önce, Jön Türk "modernleşmecileriyle" atar. Türk(çe) basın tarihinde ilk kez bir İstanbul gazetesi, Tanin, 1909'da taşraya muhabir gönderir. 1913-1914'te Refik Halit ilk Anadolu Hikayeleri'ni yazar. 1920'lerde kara Afrika'yı keşfeden Livingstone edasıyla ilk Anadolu romanları yazılır. Küçümseyicidirler, evet, önyargularla maluldürler, ama bu ülke tarihinde ilktir. Seçkin söylemin görkemli bedeninde açılmış bir gediktir. Osmanlı-Türk elit kültürünün 1950-2010 arasında katastrofal bir şekilde çöküşüne giden yolun ilk adımlarıdır.

"Batı eşittir elit, İslam eşittir halk" söylemi, ucuz siyasi propagandadan öte bir değer taşımaz. Birkaç yüzyıl boyunca İslam-İslam'ın bir türü-Osmanlı elit kültürünün kilit unsuruydu. "Cahil" halka dayatıldı.

19. yüzyılda o İslam'ın artık kıymeti harbiyesi kalmadığı, ayak bağı haline geldiği idrak edildi.

Elit zümrenin ittifakıyla Batımtırak bir yeni sentez inşa edildi. "Cahil" halka dayatıldı. Eski elitin rota değişimine direnen, ya da sosyolojik nedenlerle ayak uyduramayan unsurları -bazı medrese hocaları, bazı tarikat şeyhleri, kimi Kürt ve Arnavut feodalleri- önce marjinalize, sonra tasfiye edildi. Olay bundan ibarettir.

Önceki iki yazıda vurguladığımız gibi, getirdikleri şey "Batı" değildi. Batı soslu bir sentezdi. Her şeyden önce Batı'nın bir dini vardı: o dinin alınması söz konusu olmadı. Dolayısıyla yapılan sentez ismen ve ruhen İslami bir sentez olarak kaldı. Kurulan yapı Batı'ya karşı derin bir güvensizlik ve düşmanlık altyapısı üzerine kuruldu. Elitlere "merak etmeyin yakında Batılılaşıyoruz" diye göz kırpılırken, halk kitlelerine vatan-millet-sakarya söylemiyle

gavur düşmanlığı ve İslami aidiyet aşılandı. Daha önemlisi, Batı medeniyetini özgül ve ilginç kılan esas unsura -bireysel özerklik, ya da seçkinlerin özerkliği fikrine- zerrece geçit verilmedi. O yönde atılan her adımın görüldüğü yerde başı ezildi. İfade ve inanç özgürlüklerini, hak ve kazanç güvencelerini önemseyen herkese, ister filozof ve bilim adamı, ister tüccar ve maceracı, ister şair ve derviş olsun, TC sınırları dar edildi.

Bu yüzden, Batımtırak sentezin sahibi olan elit zümre 1950-2010 sürecinde çöktüğünde, o sentezden geriye kala kala Hürriyet gazetesinin magazin eki kaldı. Miadı yüzlerce yıl önce dolmuş saçma sapan bir hurafeler yığını, memleketin Cumhuriyet-öncesi kimliğinin tek ifadesi, “yerel” kültürün biricik temsilcisi olarak önümüze konabildi.

Ha, peki, bir de ODTÜ ile Boğaziçi var. Bir de Alsancak'taki cafeler. “Yerel”in alternatifi.

Bu “oryantalizm” lafı da sinirime dokunuyor, belirtmiş olayım. Pop çağı akademiklerinden Edward Said'in meşhur ettiği bir kavramdır. Ucuz polemğin şahikasıdır.

Oryantalist (ya da müşteşrik) dediğin adamlar, 400 küsur yıldan beri İslam medeniyeti hakkında bilmeye değer olan bilginin neredeyse tamamını üretmiş olan adamlardır. Binlerce elyazmasını inceleyip yayımlamış, şaheser sözlükler hazırlamış, unutulmuş medeniyetleri ve yıkılmış abideleri keşfetmiş, buraların şiirini ve lehçelerini incelemiş, coğrafyasını araştırmış bilim emekçileridir. Dünyanın hiçbir yerinde bir medeniyetin mensuplarının başka bir medeniyete böyle bir emek-ve sevgi- yatırımı yapmasının örneği yoktur. Elbette dünyaya bazen kendi medeniyetlerinin prizmasından bakmış, kendi kültürel önyargılarına az veya çok yenik düşmüşlerdir-kim düşmez ki? Elbette bilgi iktidardır, ve iktidar iyiye kullanılabilceği gibi kötüye de kullanılabilir-kim kullanmaz ki?

Oryantalistlere yönelik irrasyonel öfkenin esas sebebi, İslam aleminin kendine ilişkin engin cehaletini, sorgulamaktan korktuğu önyargılarını paylaşmamaları olabilir mi acaba?

Başkalarının kibrini ve önyargılarını eleştirenler, sanırsın Batı medeniyeti hakkında eş bulunmaz bir hoşgörü ve bilgeliğin timsalidirler, sabah akşam Goethe ve Dante hakkında ciltler döktürüyorlar!

“Cumhuriyet ise geleneği tamamen reddediyordu. Bu kapsamda Kürtler de medenileştirilecekti. Nitekim Dersim’de bir kolonide yaşayan ilkelere medeniyet götürmek zihniyeti sonucu katliamlar yapıldı.” (Ümit Kardeş)

Benim bildiğim Osmanlı devletinin de, onun mirasçısı olan devletin de mantığı boyun eğme ve eğdirme üzerine kuruludur. “Medeniyet götürme” işin palavra faslıdır, ideolojik sosudur. 1920’lerde “medeniyet” modaydı, medeniyet dediler. Başka zaman “din elden gidiyor” moda olabilir, ya da “kahraman Türk milleti” moda olabilir, öyle derler. Yeter ki baş kaldıranın başı ezilsin.

Dersim katliamının, gerek mantık, gerek teşkilatlanma, gerek yöntem ve sonuç itibarıyla, mesela 1915 ve 1895 Ermeni katliamlarından, 1975 Bulgar katliamlarından, 1825 Sakız ve Mora katliamlarından, 17. yüzyılda Evliye Çelebi’nin ballandırarak anlattığı Erdel ve Podolya katliamlarından farkını göremiyorum. Geleneksel usul daha ziyade gayrimüslim reaya kesmekti. Onlar tükenince mecbur kaldılar, Müslim Kürtleri ve yarı-Müslim Dersimlileri kestiler. Bu, insanları biraz şaşırtmış olabilir. Farkı bence o kadar.

“Dersimlileri modernleşme ve Batılılaşma yüzünden kestiler” ne demek yahu? İnsan lafının başını sonunu biraz olsun düşünmez mi?

http://nisanyan1.blogspot.com.tr/2014/10/cumhuriyetin-batllg-degil-mesele_15.html